

Kuka omistaa esineen?

Leena Rossi

Tarkastelen tässä eräitä käsityksiä esineistä, omistamisesta ja omistamisen syntymisestä. Esitän myös esineisiin liittyviä kysymyksiä museotyöläisten ja esinetutkijoiden pohdittaviksi. Artikkelin perustuu 7.10.2011 Esinetutkimus nyt! Esinetutkimusverkosto Artefactan konferenssissa pitämäni esitelmään.

Olemme sitä, mitä omistamme, väittää kulutustutkija Russel W. Belk, ja lisää, että omaisuutta hankkimalla yksilö rakentaa minäkäsitystään, määrittää minuuttaan ja laajentaa egoaan¹. Hän pohtii samoja ajatuksia, joita sosiologi Georg Simmel esitti 1900-luvun alussa todetessaan, että aineellinen omaisuus on egomme jatke². Jo sitä ennen, vuonna 1890, psykologi William James sanoi, että kaikki, minkä yksilö kokee omakseen ja mihin hänellä on tunneyhteys, rakentaa hänen minäänsä³.

Jamesin, Simmelin ja Belkin näkökulma esineisiin ja omistamiseen on yksi mahdollinen. Asioita voidaan kuitenkin tarkastella muiltakin suunnilta. Maallikoille esine, omistaminen ja omistajuus ovat selviöitä, ja ne varsin yksiselitteisiä ne ovat myös oikeustieteilijöille. Omistusoikeuden specialisti Päivi Paasto näet kirjoittaa: ”Esine on aineellinen tosiolio, kiinteä tai irtain esine.”⁴ Esineoikeuden asiantuntija Leena Kartio toteaa: ”Esineet ovat yksilöityjä aineellisia kohteita. Esineellä ei välttämättä ole varallisuusarvoa, eikä sen tarvitse olla kenenkään omistuksessa. Esine oikeudellisessa mielessä on rajoitettu aineellinen kappale, johon ihmisellä on määräämisvalta.”⁵

Suomen oikeusjärjestys edellyttää myös omistusoikeuden käsitteen tunnetuksi, siis selviöksi. Paasto täsmentää, että omistusoikeus on periaatteellisesti täydellistä, yksinomaista ja jakamatonta valtaa esineeseen. Täydellinen valta merkitsee, että omistajalla on oikeus hallita ja käyttää esinettä sekä valta määrätä esineestä kaikin tunnetuin ja ajateltavissa olevin tavoin. Yksinomainen valta

---

1 Belk 1988, 139.

2 Simmel 1964, 322.

3 James 1890, 291.

4 Paasto 1994, 567.

5 Kartio 1994, 125, 126.

merkitsee, että omistaja voi sulkea sivulliset pois esineen käytöstä. Jakamaton valta merkitsee, että omistukseen kuuluvia oikeuksia ei voi jakaa useammalle. Omistusoikeuteen kuuluu siis hallintaoikeus eli käyttövapaus ja häiriötön nautinta. Määräämisvalta taas merkitsee, että omistaja voi siirtää omistusoikeuden toiselle. Lait voivat silti rajoittaa omistusoikeutta yksityisten henkilöiden tai julkisen edun vuoksi.⁶ Katrina Kylänpään mukaan käyttöoikeus merkitsee, että omistajalla on vapaus itse käyttää esinettä ja toisaalta oikeus vaatia, etteivät sivulliset estä tai häiritse häntä esineen käytössä. Se ei edellytä konkreettista käyttöä vaan mahdollisuutta käyttöön, mutta siihen liittyy ilkeävaltaisen oikeudenkäytön kieltö.⁷

Myös omistamisen syntyminen on kiintoisa asia. Eksistentiaalinen filosofi Jean-Paul Sartre on pohtinut omistamista ihmisen olemassaolon, minuuden ja identiteetin kannalta 1940-luvulla teoksessaan *L'être et le néant* (1943).⁸ Belkin ja Simmelin ajatuksia lähestyessä hän toteaa, että omistaminen on olemisen ja tekemisen ohella yksi ihmisen olemassaolon perusmuoto. Esineen omistaminen voi toteutua tekemisen, hallitsemisen ja tietämisen avulla. Kun henkilö valmistaa esineen, tästä tulee samalla hänen omansa. Esineen ostaminenkin on sen omaksi tekemistä. Henkilö voi saada esineen omakseen myös hallitsemalla, vaikkapa hallitsemalla jotakin soitinta. Hän saa kohteen omakseen myös tiedon avulla.⁹

Lisäisin Sartren ensimmäiseen kategoriaan lahjaksi saamisen ja löytämisen. Löytöesineen omaksi ottamista rajoittavat tosin eri lait, mm. muinaismuistolaki. Belk taas täydentää kategorioita toteamalla, että esineestä voi tulla henkilön oma, jos esine kontrolloi hänen minäänsä. Valaiseva esimerkki on vangin puku; se voi hallita kantajaansa. Belk mainitsee neljännekin omistamisen tavan, läsnäolon: kun kohde on jatkuvasti läsnä yksilön elämässä, siitä tulee hänen omansa ja osa hänen identiteettiään. Kohteen tuttuuteen ja läsnäoloon liittyy usein myös tietoa.¹⁰

Henkilö voi siis omistaa esineen, jonka hän on valmistanut, ostanut, saanut lahjaksi tai löytänyt. Hän voi omistaa objektin, josta hän tietää paljon, tai jota hän osaa käyttää tai jota hänen on pakko käyttää. Omistajuus voi syntyä myös, kun esine on jatkuvasti läsnä henkilön elämässä. Tietyn esineen omistajuus voi sitä paitsi syntyä yhdellä tai usealla tavalla. Toisaalta omistaminen merkitsee

---

6 Paasto 1994, 565–567, 569.

7 Kylänpää 1994, 412–413.

8 Engl. *Being and Nothingness*, 2003.

9 Sartre 2003, 596–620; ks. myös Belk 1998, 150.

10 Belk 1992, 38.

hyvin konkreettista ja toisaalta abstraktia hallussa pitoa. Olen itse puhunut myös psykologisesta omistajuudesta: yksilö kiintyy esineeseen ja kokee omistavansa sen, vaikka hän ei voi käyttää sitä eikä määrätä sen käytöstä.¹¹ Mutta kiintymys ei ole omistajuuden kannalta välttämätön, sillä esineen voi omistaa vasten tahtoaankin.

Riippumatta omistamisen synnystä on käytännössä tärkeää, mitä omistamisesta seuraa. Pohtimisen arvoisia ovatkin mm. nämä kysymykset: Mitä omistaja saa tehdä arkisille esineille, rakennuksille ja taideteoksille? Saako hän vain katsella esinettä? Kuluttaa sitä? Luopua siitä? Tuhota sen muilta kysymättä? Kiintoisa asia on myös omistajuuden kesto. Konkreettinen omistajuus loppuu esineen luovuttamiseen tai tuhoutumiseen. Abstrakti omistajuus jatkuu, vaikka esine siirtyisi toisen haltuun. Se voi jatkua, vaikka esine tuhoutuu tai tekijä kuolee, jos joku vain muistaa, kuka esineen on tehnyt.

Kirjoittaja FL Leena Rossi on kulttuurihistorian jatko-opiskelija Turun yliopistossa.

Lähteet:

Belk, Russel W., ”Possessions and the Extended Self”. *Journal of Consumer Research* 15 (1988), 2, 135–168.

Belk, Russel W., *Attachment to Possessions. Place Attachment*. Toim. Irwin Altman & Setha M. Low. New York: Plenum Press, 1992.

James, William, *The Principles of Psychology. Vol. 1*. New York: Henry Holt, 1890.

Kartio, Leena, *Esineet. Encyclopaedia Iuridica Fennica, Vol. I*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 1994, 125–126.

---

¹¹ Rossi 2010.

Kartio, Leena, *Esineoikeus. Encyclopaedia Iuridica Fennica, Vol. I*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 1994, 126–137.

Kylänpää, Katriina, *Käyttövapaus. Encyclopaedia Iuridica Fennica, Vol. I*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 1994, 412–415.

Paasto, Päivi, *Omistusoikeus. Encyclopaedia Iuridica Fennica, Vol. I*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 1994, 565–576.

Rossi, Leena, ”Miljoonamoottori ja miljoonavaunu: Toimitusjohtajan statusesineet esimerkkeinä tietämisen ja tekemisen tuottamasta omistajuudesta”. *Esine ja Aika: Materiaalisen kulttuurin historiaa*, toim. Maija Mäkikalli ja Riitta Laitinen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2010, 214–248.

Sartre, Jean-Paul, *Being and Nothingness: A Phenomenological Essay on Ontology*. Kääntänyt Hazel E. Barnes. London: Routledge, 2003 (1957).

Simmel Georg, *The Sociology of Georg Simmel*. Kääntänyt, toimittanut ja johdannolla varustanut Kurt H. Wolff. New York: The Free Press, 1964 (1922).